

Bodové a intervalové odhady

Supplementum ke cvičení 4ST201 Statistika

Lubomír Štěpánek^{1, 2}

¹Oddělení biomedicínské statistiky
Ústav biofyziky a informatiky
1. lékařská fakulta
Univerzita Karlova, Praha

²Katedra biomedicínské informatiky
Fakulta biomedicínského inženýrství
České vysoké učení technické v Praze

(2019) Lubomír Štěpánek, CC BY-NC-ND 3.0 (CZ)

Dílo lze dále svobodně šířit, ovšem s uvedením původního autora a s uvedením původní licence. Dílo není možné šířit komerčně ani s ním jakkoliv jinak nakládat pro účely komerčního zisku. Dílo nesmí být jakkoliv upravováno. Autor neručí za správnost informací uvedených kdekoli v předložené práci, přesto vynaložil nezanedbatelné úsilí, aby byla uvedená fakta správná a aktuální, a práci sepsal podle svého nejlepšího vědomí a svých „nejlepších“ znalostí problematiky.

Obsah

- 1 Opakování
- 2 Úvod do odhadování
- 3 Bodový odhad
- 4 Intervalový odhad
- 5 Literatura

Příklad

- Pravděpodobnost narození chlapce je 0,515. Jaká je pravděpodobnost, že mezi 10 000 narozenými novorozenci bude
 - (i) více děvčat než chlapců?
 - (ii) relativní četnost chlapců bude v mezích od 0,515 do 0,517?

Příklad

- Pravděpodobnost narození chlapce je 0,515. Jaká je pravděpodobnost, že mezi 10 000 narozenými novorozenci bude
 - (i) více děvčat než chlapců?
 - (ii) relativní četnost chlapců bude v mezích od 0,515 do 0,517?
- Řešení.
 - (i) 0,00135.
 - (ii) 0,15500.

Příklad

- Zaměstnanec jezdí do zaměstnání pravidelně tam i zpět metrem. Doba čekání na příjezd soupravy metra se pohybuje rovnoměrně mezi 0 až 3 minutami. Jaká je pravděpodobnost, že celková doba čekání zaměstnance během 23 pracovních dní¹ bude kratší než 80 minut?

¹zaměstnanec jede vždy dvakrát denně – do zaměstnání a zpět

Příklad

- Zaměstnanec jezdí do zaměstnání pravidelně tam i zpět metrem. Doba čekání na příjezd soupravy metra se pohybuje rovnoměrně mezi 0 až 3 minutami. Jaká je pravděpodobnost, že celková doba čekání zaměstnance během 23 pracovních dní¹ bude kratší než 80 minut?
- Řešení. 0,969. □

¹zaměstnanec jede vždy dvakrát denně – do zaměstnání a zpět

Motivace

- ve výběru hodnot umíme spočítat výběrové charakteristiky
- obvykle nás ale zajímají *populační* charakteristiky
- pomocí výběrových charakteristik můžeme na populační charakteristiky odhadovat
 - jak se odhady provádí?
 - jaké vlastnosti mají takové odhady, jak jsou „přesné“?

Pojem *populace*

- **populace** := základní soubor
- úplná množina (statistický soubor) všech prvků (statistických jednotek), které spojuje určitá vlastnost a o kterých se snažíme statisticky něco zjistit
- prvky dány výčtem (je-li rozsah populace konečný), nebo společnou vlastností všech prvků (je-li rozsah populace nekonečný i konečný)
- rozsah konečně velké populace obvykle značíme N (u nekonečně velké populace $N \rightarrow \infty$)
- např. {T. G. Masaryk, E. Beneš, . . . , V. Klaus, M. Zeman}, {všichni dosavadní prezidenti českého státu}, {všichni obyvatelé Evropy}, apod.

Pojem výběr

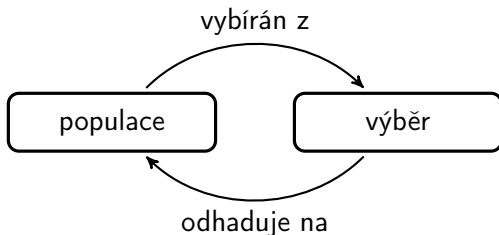
- vyšetřit celou populaci v praxi takřka nemožné
- nekonečně velké populace nelze celkově šetřit už z principu
- výběr $:=$ statistický soubor, obsahuje vybrané prvky z populace; je tedy podmnožinou populace
- výběr pořizujeme metodou náhodného, či záměrného výběru
- cílem získat reprezentativní výběr (vystihuje vlastnosti populace), nikoliv selektivní výběr

Reprezentativní výběr

- takový výběr, z kterého je indukativními metodami možné usuzovat na vlastnosti „mateřské“ populace
- pořizujeme *záměrným*, či *náhodným* výběrem
 - záměrný výběr – opírá se o expertízu, zatížen subjektivitou
 - náhodný výběr – náhodné, nezávislé vybírání prvků populace do výběru

Vztah populace a výběru

- z populace je vybírán výběr
- z charakteristik výběru jsou odhadovány charakteristiky populace (!)

Bodový odhad statistického znaku

- předpokládáme, že charakteristická hodnota výběru (průměr, četnost) odpovídá populační hodnotě
- populační hodnota se pokládá rovna dané charakteristické hodnotě výběru
- např. „je-li četnost hypertoniků mezi 20 náhodnými pacienty právě 7, je i četnost hypertoniků v populaci $\frac{7}{20} = 0,35 = 35\%$ “
- s jakou „mírou jistoty“ jsme se „trefili“ do skutečné populační četnosti?
 - přirovnává se k lovu oštěpem

Intervalový odhad statistického znaku

- (interval spolehlivosti, konfidenční interval)
- interval, ve kterém leží charakteristická hodnota populace s určitou pravděpodobností (spolehlivostí)
- např. např. „je-li četnost hypertoniků mezi 20 náhodnými pacienty právě 7, pak průměrná populační četnost hypertoniků leží s pravděpodobností 95 % intervalu (15; 55) %“
- s jakou „mírou jistoty“ jsme se „trefili“ do skutečné populační četnosti?
 - přirovnává se k lovu sítí

Bodový odhad

- výběrová statistika T je odhadem charakteristiky Θ základního souboru (populace), tedy

$$T = \hat{\Theta}$$

- vlastnosti bodového odhadu
 - (*nezkreslenost*) systematicky nenadhodnocuje ani nepodhodnocuje populační charakteristiku, tedy při opakovaných výběrech

$$|\mathbb{E}(T) - \Theta| = 0$$

- (*konzistentnost*) pro rostoucí velikost výběru n se odhad T blíží populačnímu protějšku, tedy pro libovolné $\varepsilon > 0$

$$\lim_{n \rightarrow \infty} P(|T - \Theta| < \varepsilon) = 1$$

- (*vydatnost*) rozptyl odhadu T je co nejmenší, tedy

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \text{var}(T) = \lim_{n \rightarrow \infty} \mathbb{E}((T - \mathbb{E}(T))^2) = \lim_{n \rightarrow \infty} \mathbb{E}((T - \Theta)^2) = 0$$

Vybrané bodové odhady

- bodovým odhadem střední hodnoty je výběrový průměr výběru $\mathbf{x} = (x_1, x_2, \dots, x_n)^T$, tedy

$$\hat{\mu} = \bar{x} = \sum_{i=1}^n x_i$$

- bodovým odhadem pravděpodobnosti (našeho zájmu) je relativní četnost, tedy

$$\hat{p} = \frac{m}{n},$$

kde m je počet objektů našeho zájmu n je rozsah souboru

Intervalový odhad

- narozdíl od bodového lze určit míru jeho „spolehlivosti“
- $100(1 - \alpha)$ % intervalový odhad charakteristiky Θ je

$$P(\Theta_{\text{dolní mez}} < \Theta < \Theta_{\text{horní mez}}) = 1 - \alpha,$$

kde $\Theta_{\text{dolní mez}}$ a $\Theta_{\text{horní mez}}$ jsou náhodné veličiny a α se volí obvykle $\alpha \equiv 0,05$ nebo $\alpha \equiv 0,01$

- existují i jednostranné varianty

Výběrové rozdělení

- předpokládejme, že výběr $\mathbf{x} = (x_1, x_2, \dots, x_n)^T$ je konkrétní realizací vektoru náhodných veličin $(X_1, X_2, \dots, X_n)^T$ a že $\forall i \in \{1, 2, \dots, n\}$ je $X_i \sim \mathcal{N}(\mu, \sigma^2)$
- pak pro odhad střední hodnoty výběrového průměru platí

$$\mathbb{E}(\bar{X}) = \mathbb{E}\left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i\right) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \mathbb{E}(X_i) = \frac{1}{n} \cdot n\mu = \mu$$

- a pro odhad rozptylu výběrového průměru platí

$$\text{var}(\bar{X}) = \text{var}\left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i\right) = \frac{1}{n^2} \sum_{i=1}^n \text{var}(X_i) = \frac{1}{n^2} \cdot n\sigma^2 = \frac{\sigma^2}{n}$$

- zřejmě tedy variabilita výběrového průměru klesá s rostoucím rozsahem výběru n

Výběrové rozdělení

- pro výběrový průměr tedy platí

$$\mathbb{E}(\bar{X}) = \mu$$
$$\text{var}(\bar{X}) = \frac{\sigma^2}{n}$$

- ať je $U \equiv \frac{\bar{X} - \mu}{\sqrt{\frac{\sigma^2}{n}}}$, pak pro x_p -tý kvantil normálního rozdělení je

$$P\left(\frac{\bar{X} - \mu}{\sqrt{\frac{\sigma^2}{n}}} \leq u_p\right) = p$$

- je dále i

$$P\left(\frac{\bar{X} - \mu}{\sqrt{\frac{\sigma^2}{n}}} \leq u_{1-p}\right) = 1 - p$$

Interval spolehlivosti

- dále je i

$$P\left(u_{p/2} \leq \frac{\bar{X} - \mu}{\sqrt{\frac{\sigma^2}{n}}} \leq u_{1-p/2}\right) = 1 - (p/2 + p/2) = 1 - p$$

- a nakonec

$$P\left(-\bar{X} + u_{p/2} \cdot \sqrt{\frac{\sigma^2}{n}} \leq -\mu \leq -\bar{X} + u_{1-p/2} \cdot \sqrt{\frac{\sigma^2}{n}}\right) = 1 - p$$

$$P\left(\bar{X} - u_{p/2} \cdot \sqrt{\frac{\sigma^2}{n}} \geq \mu \geq \bar{X} - u_{1-p/2} \cdot \sqrt{\frac{\sigma^2}{n}}\right) = 1 - p$$

$$P\left(\bar{X} - u_{1-p/2} \cdot \sqrt{\frac{\sigma^2}{n}} \leq \mu \leq \bar{X} - u_{p/2} \cdot \sqrt{\frac{\sigma^2}{n}}\right) = 1 - p$$

Interval spolehlivosti

- pro odhad populační střední hodnoty tak dostáváme finální tvar intervalu spolehlivosti

$$P\left(\bar{X} - u_{1-p/2} \cdot \sqrt{\frac{\sigma^2}{n}} \leq \mu \leq \bar{X} + u_{1-p/2} \cdot \sqrt{\frac{\sigma^2}{n}}\right) = 1 - p$$

- pokud bychom tedy z rozdělení se střední hodnotou μ a rozptylem σ^2 pořídili mnohokrát opakovaně výběr tak, že v prvním výběru bychom spočítali jeho průměr \bar{x} , leží populační střední hodnota μ v intervalu

$$\left\langle \bar{x} - u_{1-\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\sigma^2}{n}}; \bar{x} + u_{1-\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\sigma^2}{n}} \right\rangle$$

s pravděpodobností $1 - \alpha$

Interval spolehlivosti

- kvantil standardního normálního rozdělení se někdy nahrazuje kvantilem Studentova t -rozdělení
 - je-li rozsah souboru $n < 30$ nebo
 - není-li známý populační rozptyl σ^2
- pak je

$$P\left(\bar{X} - t_{1-p/2} \cdot \sqrt{\frac{s_x^2}{n}} \leq \mu \leq \bar{X} + t_{1-p/2} \cdot \sqrt{\frac{s_x^2}{n}}\right) = 1 - p$$

kde neznámý populační rozptyl σ^2 nahrazujeme výběrovým rozptylem s_x^2 , neboť $\hat{\sigma}^2 = s_x^2$

Interval spolehlivosti

- pokud bychom tedy z rozdělení se střední hodnotou μ a rozptylem σ^2 pořídili mnohokrát opakovaně výběr tak, že v prvním výběru bychom spočítali jeho průměr \bar{x} a směrodatnou odchylku σ^2 , leží populační střední hodnota μ v intervalu

$$\left\langle \bar{x} - t_{1-\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{s_x^2}{n}}; \bar{x} + t_{1-\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{s_x^2}{n}} \right\rangle$$

s pravděpodobností $1 - \alpha$

Příklad

- V zásilce 100 kusů součástek byl vždy změřen dlouhý rozměr součástky. Průměrná hodnota dlouhého rozměru součástky byla 156 cm, směrodatná odchylka dlouhého rozměru součástky byla 2 cm. Určeme 95 % interval spolehlivosti pro průměr dlouhého rozměru součástky.

Literatura

- Hindls, Richard, Stanislava Hronová, Jan Seger a Jakub Fischer. *Statistika pro ekonomy*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN: 978-80-86946-43-6.
- Marek, Luboš. *Statistika v příkladech*. Praha: Professional Publishing, 2015. ISBN: 978-80-7431-153-6.

Děkuji za pozornost!

lubomir.stepanek@vse.cz

lubomir.stepanek@lf1.cuni.cz

lubomir.stepanek@fbmi.cvut.cz

https://github.com/LStepanek/4ST201_Statistika